

Începutul interesului față de literatura pentru copii și tineret

MIRCEA POPA

Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia

Sărbătorirea în acest an a bicentenarului nașterii marelui povestitor pentru copii, Hans Christian Andersen (1805 - 1875), ne-a adus în actualitate o temă dintre cele mai interesante și anume, cum s-a dezvoltat la noi interesul față de literatura pentru copii și tineret. Știut este că peste tot în lume educația a mers mână în mână cu literatura și că procesul de formare a tinerei generații a primit din partea literaturii un sprijin esențial. Regulile și normele de conviețuire și comportare civilizată, educarea sentimentelor și a eticii civice, stimularea energiilor, eroismului, curajului și îndrăznelii, a fanteziei creatoare și a meliorismului social, s-au făcut peste tot în lume prin punerea la îndemâna micilor cititori a unei lecturi adecvate și stimulatoare, creatoare a unui univers informațional și spiritual specific. Marii scriitori care s-au dedicat literaturii pentru copii și tineret au devenit în ultimă instanță și cei mai mari pedagogi ai omenirii.

Încă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui de al XIX-lea începe în țările române un adevărat val de traduceri ale unor importante cărți din patrimoniul universal. Importanța cărții e subliniată rând pe rând de mai toți promotorii Școlii Ardelene, dar și de iluminiștii minori ai epocii până la Dimitrie Țichindeal sau Damaschin Bojincă, ca să nu mai vorbim de Principate, unde numeroși cărturari, de mai mare sau mică anvergură, se pun în serviciul traducerii de cărți.¹ La început în manuscris, iar apoi tipărite, cărțile ajung tot mai mult în mâna cititorilor, așa cum ne arată și statisticile. Astfel, dacă în perioada 1508 – 1830 s-au tipărit la noi circa 2113 cărți, numai în deceniul 1830 – 1840 numărul lor este de 1200, tirajul în care apar variind între 500 și 2000.² Desigur, cele mai multe sunt traduceri, dar faza de receptare și imitație, respinsă la un moment dat de Kogălniceanu, este găsită ca absolut justificată de G. Bariț care scria: „O nație

¹ Paul Cornea, *Traduceri și traducători în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în vol. *De la Alecsandrescu la Eminescu*, București, Editura pentru literatură, 1966; Idem, *Cerere și ofertă în determinarea profilului traducerilor de la jumătatea veacului trecut*, în vol. *Oamenii începutului de drum*, București, Cartea Românească, 1974, p. 157 – 165.

² Idem, *Originile romantismului românesc*, București, Minerva, 1972, p. 448.

începătoare n-are pricină a se rușina dacă scriitorii ei deocamdată sunt partea cea mai mare numai traducătorii; traducția este unul din cele mai puternice mijloace de a ne îmbogăți limba și de-a o face mult mai mlădioasă.”

În 1836, Heliade Rădulescu lansează ideea unei *Colecții de autori clasici*, care urma să-i cuprindă pe cei mai importanți scriitori ai literaturii universale, iar în 1839 I. Samurçaș anunța, prin intermediul *Albinei românești*, apariția unei „biblioteci romanço – istorice” în ritm de o carte pe lună. Heliade a și tradus mult, atât editorial, prin propria tipografie, cât și în paginile revistelor sale, urmat de aproape de *Albina românească* de la Iași sau de *Mozaicul* de la Craiova.

Planurile sale au fost urmate și de câțiva discipoli, cum ar fi I. D. Negulici care, în 1846, lansa ideea unui *Plan de o bibliotecă universală*, din care a și realizat câteva cărți, între care cea mai importantă este *Călătoriile lui Gulliver în țări depărtate*, de Jonathan Swift, apărută în două volume în 1848.³ O carte asemănătoare anunțase ceva mai înainte, în 1830, și Grigore Pleșoianu care ne dă abia în 1835 traducerea lui *Robinson Crusoe* al lui Defoe. Conform programului său literar, Pleșoianu a tradus în anii aceștia un mare număr de cărți pentru copii, cum ar fi: *Aneta și Luben* de Marmontel, *Telemah* de Fenelon, *Emilia Mansfield* de M-me Cottin, *Genoveva de Brabant* de J. Chr. Schmid, dar și altele, precum *Copilul pierdut și licuriciul*, 1838, *Columbul*, 1839, *Canarul*, 1840 etc., special destinate copiilor, astfel că el poate fi considerat în această materie un adevărat precursor.

Încercarea lui Negulici de a realiza o colecție specială intitulată *Mica bibliotecă universală, religioasă, morală, literară, petrecătoare, științifică etc. pentru educația omului de toate clasele mirene și eclesiastice și pentru ambe sexe începând de la vârsta copilăriei până la vârsta coaptă* va fi preluată și dusă mai departe de un alt temerar pionier al scrisului pentru copii, I. M. Râureanu (1831 - 1904), despre care ne propunem să oferim în continuare date ceva mai numeroase. Deși necrologul publicat de revista *Transilvania* în 1904 arăta că el se trage din Transilvania,⁴ se știe astăzi cu certitudine că se născuse în localitatea Risipiți, azi Lăcustenii de Jos, de lângă Vâlcea, ținut în care a făcut și școala primară (Benești).⁵ Ulterior, a trecut la gimnaziul din Craiova, apoi

³ D. Popovici, *Studii literare*, II, Cluj-Napoca, 1977, p. 175 – 183; N. Iorga, *I. D. Negulici și Biblioteca enciclopedică*, în *Revista istorică*, XX, 1943, nr. 1 – 3, p. 16; I. Pervain, *Un luptător pentru cauza poporului. I. D. Negulici*, în *Almanahul literar*, I, 1951, nr. 5, p. 109 – 120; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, Editura Academiei, 1979, p. 626.

⁴ *Transilvania*, XXXV, 1904, p. 188.

⁵ *Dicționarul literaturii române ...*, p. 737.

la Colegiul „Sf. Sava” din București, avându-l ca profesor pe Petrache Poenaru. Ia parte la revoluția din 1848, iar apoi devine „elev forestier” al profesorului francez Richmond la școala de inginerie civilă (viitoarea Politehnică), funcționând ca inginer de poduri și șosele din județul Argeș. În 1857 pleacă la București pentru a înființa, cu fratele său Iorgu și cu alți oameni de cultură, un institut de învățământ particular pentru băieți, numit acum „Matei Basarab”, la care va fi și director între 1857 și 1860. La 25 octombrie 1860 este numit inspector general al școlilor din Oltenia, funcție din care se retrage în 1864, când îl găsim din nou director la „Matei Basarab”, ocupându-se în special cu administrarea și organizarea internatului (între 11 octombrie 1865 și 25 august 1884). Moare la 25 august 1904 la București, după ce fusese ales membru onorariu al Asociațiunii Transilvane pentru Literatura și Cultura Poporului Român, în care calitate a instituit și dirijat Fundațiunea de stipendii Râureanu, în amintirea fratelui său, Radu Râureanu.

În necrologul pe care Asociațiunea Transilvană îl publica în 1904 îi erau recunoscute meritele pe tărâm pedagogic, ca și cele de ordin filantropic. Scriitorul Petru Vulcan, redactorul revistei *Ovidiu* din Constanța semna, la rândul său, în paginile revistei sale un amplu cuvânt de apreciere a muncii lui Râureanu pe tărâm pedagogic. „*S-a stins – scria el – o lumină a neamului românesc, din acelea care alimentase entuziasmul și patriotismul generației uriașe ce a dat naștere României moderne. Era cea din urmă stea din pleiada nemuritorilor bărbați, cărora le datorăm eternă recunoștință, venerațiune și iubire nemărginită... Bun, blând, povățuitor și pururi gata pentru orice sacrificiu moral și material când era vorba de prosperarea neamului – așa am cunoscut eu pe Ioan Râureanu, marele educator al tinerimii române.*”⁶

Apelativul de „mare educator” avea în vedere atât activitatea sa școlară cât, mai ales, cea dedicată prosperității intelectuale a generațiilor pe care le-a format și cărora le-a dedicat o frumoasă colecție sau Bibliotecă de lectură, specificând acest lucru pe pagina de gardă, în forma cea mai directă că: *Tinerimii române de ambele sexe și în particular elevilor mei din internatul „Matei Basarab” spre suvenir* sau *Tinerimii române de ambele sexe și în special foștilor mei elevi din internatele „Râureanu” și „Matei Basarab”, spre suvenir*.

Programul de lecturi destinat tineretului de vârstă școlară este inaugurat în 1867, cu volumul *Privighetoarea, urmată de Theodora sau Copilul pierdut*, apărută în Tipografia Lucrătorilor Asociați. În prefața care însoțește cartea, el precizează: „*Mi-a plăcut întotdeauna să scriu pentru tinerime, pentru că o iubesc, pentru că inima ei este încă primitoare de virtuți, pentru că ea este viitorul și speranța patriei și, în fine, pentru că de la ea, de la această nouă generație sper, într-un grad mai înalt, aceea ce nu se mai poate aștepta de la oamenii trecutului, de la generația*

⁶ Petru Vulcan, *I. M. Râureanu*, în *Ovidiu*, VI, 1904, nr. 8, p. 105.

trecutului: *abnegarea și devotamentul*.⁷ Rostul colecției va fi unul eminent moral: „Tinerii pentru a căror educație morală am compus această Bibliotecă vor fi într-o zi bărbați, vor deveni capi de familie, vor fi magistrați; și de la îndeplinirea datoriei lor va depinde înălțarea lor în stima oamenilor, fericirea familiilor lor și mărirea patriei, de la îndeplinirea datoriilor lor va depinde moralizarea societății. Îndeplinirea datoriilor fiecărui din membrii care compun această mare familie ce se numește națiune ... este calea lungă care duce către un viitor mai bun, către o societate mai pură de excese.”⁸

Multe din ideile sale pedagogice vor fi reluate și aprofundate în cărți de sine stătătoare (*Despre datoriile copiilor către părinții lor*, 1887) sau în prefețele altor scrieri pe care le va publica. Pe lângă scopul general, de a forma buni cetățeni, pentru care „moralizarea societății” să fie un element normal de comportament, scopul principal al operelor scrise sau selectate de el în această *Bibliotecă de lectură* își găsea o formulare mai adecvată în criteriul formativ: „A deștepta în copil spiritul de observațiune, a-i înavuți mintea cu diferite cunoștințe folositoare deduse din viața practică, a-i forma inima pentru învățăminte și exemple morale, iată cerința de căpetenie a pedagogiei în familie și școală.”⁹

Un alt deziderat clar exprimat ține de dezvoltarea imaginației creatoare, de spiritul de concurență și de formarea gustului pentru citit, în așa fel ca istorioarele citite să reprezinte un îndreptar permanent pentru cititori: „Astfel tinerimea de ambe sexe, pentru care e destinată mica noastră « Bibliotecă de lectură », în familie va avea cu ce să-și ocupe momentul de veghere și de recreație; afară de școală, copilele și copiii vor completa ceea ce găsesc în manualele speciale de citire prin meditarea diferitelor învățăminte ce li se dau aici; iar în școală elevii și elevele se vor exercita sau rezumându-li-se faptele, să ajungă a deduce concluziunea din versuri, sau spunându-li-se versurile să nareze ei singuri faptele; în fine, cei din clasele mai înaintate să încerce chiar dânsii a imagina mici istorioare cu același caracter cu cele din carte.”¹⁰ Și mai departe: „Întreaga publicație urmărește îndoitul scop, mai întâi de a oferi tinerimii noțiuni simple despre legile naturii, despre drepturile și conduita omului în viață, ca să-și explice cum actuala civilizație utilizează forțele materiale și tinde către o neconținută prosperitate; după aceea, să-i deprindă spiritul a cugeta asupra oamenilor, faptelor și lucrurilor, spre a se convinge cu înlesnire că fericirea omenească se obține nu atât prin bunuri și plăceri corporale, cât și prin dulcea satisfacțiune de a folosi societății, de a-și

⁷ Prefață la *Privighetoarea*, București, Tipografia Lucrătorilor Asociați, 1867, p. VII.

⁸ *Ibidem*, p. VIII.

⁹ Prefață la *Despre datoriile copiilor către părinții lor*, ediția a 5-a, București, Tipografia Modernă, 1887, p. VI.

¹⁰ Prefață la *Istorioare pentru copii*, ediția a 4-a, București, Tipografia Modernă, 1893, p. 8.

împlini datoria, chiar cu prețul celor mai mari sacrificii. Gustul citirii a contribuit și contribuie foarte mult la instrucțiunea generală și, în parte, la o bună educațiune.”¹¹

Majoritatea acestor idei sunt expuse în prefețele la broșurile **Istorioare pentru copii** și **Nouă istorioare pentru copii**, ocazie în care Râureanu ține să sublinieze importanța lecturii bune pentru tinerețe, a lecturii care să implementeze în sufletul cititorilor „iubirea de adevăr, de dreptate, de părinți, de patrie,” acea lectură în stare a „stârni emulațiune pentru tot ce e frumos și bine,” pentru un scop nobil, care să depășească simplele interese materiale. Expresia cea mai adecvată descoperită de el este aceea „de a face educație sufletului,” așa cum precizează în mai multe rânduri: „Misiunea «Bibliotecii de lectură» pentru tinerețea română este dar de a face educația sufletului. Am ales de preferință această educație ... pentru cuvântul că nu poate să mai fie adevărată viață acolo unde nu există moralitate, unde oamenii nu mai iubesc binele și nu se mai înfloară de rău, unde societatea nu mai are credința recompensei faptelor bune și pedeapsa faptelor rele, unde omul privat și omul public nu mai cunosc datorii.”¹²

I. M. Râureanu își concentrează activitatea editorială asupra realizării colecției de cărți pentru copii, anunțată sub numele **Biblioteca de lectură pentru tinerețea română de ambe sexe**, în care au fost inseriate 22 de cărți, multe dintre ele publicate în patru sau cinci ediții fiecare. A rezultat astfel o colecție dintre cele mai căutate și mai apreciate în epocă (despre colecția aceasta au scris favorabil Heliade Rădulescu, Hasdeu, Odobescu, V. A. Urechia, G. Dem. Teodorescu, C. Bolliac, opinii care sunt adunate într-un număr al colecției din 1901), care a devenit esențială, la un moment dat, pentru lectura publică a elevilor. Povestirile incluse în colecție sunt următoarele: Franklin, **Opere alese** (1859, 1860, 1868, 1872, 1882, 1888); **Vocabular de morală** (1860); **Morala în faptă. Bunele exemple** (1862, 1893, 1900); **Ajunul nașterii Domnului** (1864, 1971, 1881); **Familia creștină, urmată de Rozele roșii și rozele albe, Copila mută, Pescarul** (1867, 1871, 1872, 1883, 1891); **Privighetoarea, urmată de Theodora sau Copilul pierdut** (1867, 1873, 1888); **Mielul urmat de Licuriciul** (1868, 1871, 1892); **Rozariul urmat de Musca**, prefață de G. Esarcu (1868, 1872, 1893); **Despre datoriile copiilor către părinții lor** (1868, 1870, 1873, 1887); **Istorioare pentru copii** (1869, 1871, 1874, 1887, 1893, 1903); **Ouăle Paștelui urmate de Petru și Alexandru. Poezii**, prefață de Gr. Haralamb Grandea; **Emigranții la Brazilia** (1869, 1874, 1888); **Cristophor Columb**, după Lamartine (1869, 1893); **Canarul urmat de Capela din pădure** (1870); **Cele**

¹¹ Prefața la **Nouă istorioare pentru copii**, ediția a 4-a, București, Tipografia Modernă, 1887, p. 5.

¹² Prefața la **Privighetoarea**, ediția 1, București, 1867, p. III.

două surori sau Frumoasa și urâta, urmate de alte cinci istorioare. Poezii (1870, 1874, 1890, 1904); *Nouă istorioare pentru copii. Rugăciuni* (1871, 1874, 1887, 1896, 1903); *Rosa de Tannenburg* (1871, 1891); *Inelul găsit, urmat de Banii de aramă și Incendiul* (1872, 1890); *Cei doi frați urmat de devotamentul admirabil. Poezii. Maxime* (1874, 1890); *Laurent. Conferință asupra economiei* (1875); *Despre educațiune* (1880); *Mierloiul, urmat de Adevăratul curagiu și Biseriçuța din pădure* (1890).¹³

Colecția sa este concepută în trei serii, în funcție de vârsta și de dificultățile întâmpinate de cititori. Cea dintâi serie este concepută pentru copiii cu vârsta cuprinsă între 9 și 12 ani. Așa cum arată catalogul tipărit pe coperta a doua a cărților, în această serie sunt grupate următoarele texte: *Istorioare pentru copii; Nouă istorioare pentru copii; Despre datoriile copiilor către părinții lor; Cele două surori, frumoasa și urâta; Familia creștină; Muta; Rozele roșii și rozele albe; Pescarul; Privighetoarea; Teodora sau copilul pierdut; Mielul; Licuriciul; Ajunul nașterii Domnului; Ouăle Paștelui; Petru și Alexandru; Emigranții la Brazilia; Cei doi frați; Rosa de Tanneburg; Mierloiul; Biseriçuța din pădure.*

În seria a doua sunt încadrate broșurile: Franklin, *Opere alese; Conferința despre economie; Vocabular de morală; Morala în faptă sau bunele exemple*, destinate „pentru o inteligență mai dezvoltată decât a copiilor.”¹⁴

Cea de a treia serie ar cuprinde broșuri destinate elevilor din clasele superioare, cum ar fi *Cristofor Columb* și *Moartea lui Masimilian, imperatorul Mexicului* și *Bătrâna americană*.

Broșurile lui Râureanu adună între copertile colecției tot felul de specii literare: istorioare, povestiri, texte moralizatoare și disertații științifice, nuvele extinse, memoriale de călătorie, biografii, microromane. Multe dintre ele sunt agrementate cu versuri alese din scrierile autorilor români sau străini și ele sunt plasate în așa fel ca prin ele să se exemplifice morala unor povestiri. Așa, de pildă, povestirea *Cei doi frați*, care vorbește de ideea de sacrificiu pentru patrie, cuprinde și poeziile lui Bolintineanu *Cea de pe urmă noapte a lui Mihai Viteazul, Preda Buzescu* și *Fata de la Cozia*; broșura *Cele două surori* mai conține și poeziile: *Omul frumos* de Andrei Mureșanu; *Stelele* și *Pentru patrie* de Vasile Alecsandri; *Mircea în bătălie* de Bolintineanu; *Urâsc* de N. Nicolescu; *Boul și vițelul* și *Vulpea liberală* de Gr. Alexandrescu, precum și

¹³ Gh. Adamescu, *Contribuțiune la bibliografia românească*, III, București, Casa Școalelor, 1928, p. 107.

¹⁴ *Cei doi frați*, ediția a 3-a, București, Tipografia Modernă, 1890, p. 101.

Momița și două mâțe de Al. Donici etc. În alte broșuri sunt inserate poezii de Mumuleanu (*Defăimătorul*), Cezar Bolliac (*O țigancă cu pruncul său la statuia libertății în București*), dar și din colecțiile populare ale lui G. Dem. Teodorescu (*Cântarea dimineții*), scopul lor fiind acela de a fi subliniată mai bine ideea morală din povestiri.

În general, ele încearcă să inoculeze tinerei generații sentimente și deprinderi morale, cum ar fi: dragostea pentru părinți, ideea de sacrificiu, elogiul muncii (*Musca*), dragostea dintre frați (*Cei doi frați*), recunoștința față de binefăcători (*Privighetoarea, Trandafirul*), onestitatea (*Inelul găsit, Bani de aramă*), elogiul calităților morale (*Cele două surori, Pescarul*), adevărata prietenie (*Devotamentul admirabil*), modestia, trebuința învățăturii (*Cuibul de pasăre*), dar și respingerea celor rele: satirizarea lenei (*Țarina*), a zgârceniei (*Lintea, Maimuța*), a înșelătoriei (*Sămânța de in*), a minciunii (*Varza*), a neascultării (*Părul*) etc.

Și textele străine sunt astfel alese ca să facă elogiul calităților morale. Așa, de pildă, *Rosa de Tanneburg* ne prezintă destinul crud al unei fete de cavalier care nu pregetă să devină slujnică spre a-și salva tatăl întemnițat; în *Emigranții la Brazilia*, acțiunea este plasată în Germania în prima jumătate a secolului al XIX-lea când, datorită greutăților vieții, o serie de muncitori agricoli iau drumul Americii, în ciuda privațiunilor la care sunt supuși de către proprietarii de vas. Ajunși la destinație, asistă neputincioși la mizeria îndurată de către sclavii negri de pe plantații: „Oamenii îi tratau pe semenii lor ca pe niște vite, îi pipăiau, îi cercetau, îi vindeau și-i cumpărau fără nici o muștrare de cuget.”¹⁵

Alte nuvele urmăresc destine sinuoase, oameni care se ridică prin propriile puteri la starea de mărire și bogăție, cum este eroul din *Privighetoarea* care, din păstor și ucenic ajunge, datorită perseverenței, consilier de stat, împlinind astfel îndemnul tatălui său, care îi declarase: „Nu-ți las nici o avere: învățătura și binecuvântarea mea este singura-ți moștenire.”¹⁶ Sfatul este asemănător celui din *Musca*, unde se spune: „Numai ocupațiunea necurmată poate umple viața de plăcere și de adevărată avuție.”¹⁷

Între autorii preferați de Răureanu se numără canonicul german J. Chr. Schmid. Majoritatea scrierilor acestuia, precum *Inelul găsit, Ouăle Paștelui* sau *Mierloiul* nu sunt simple traduceri, ci prelucrări și adaptări. Așa de pildă, *Mierloiul* este prelucrată după *Le Serin*, prin intermediar francez, dar acțiunea

¹⁵ *Emigranții la Brazilia*, ediția a 3-a, București, Tipografia Modernă, 1888, p.36.

¹⁶ *Privighetoarea*, ediția a 2-a, București, Tipografia Lucrătorilor Asociați, 1873, p. 5

¹⁷ *Trandafirul, Musca*, ediția a 3-a, București, Tipografia Modernă, 1893, p. 107.

este vizibil modificată prin plasarea ei în timpul lui Constantin Brâncoveanu și „românizarea” numelui personajului principal, devenit din Eran, Radu Izvoranul, evenimentele petrecându-se la București, Râmnicul Vâlclii și în Transilvania, unde boierul amintit se refugiază după mazitirea lui Brâncoveanu. În povestire au loc și alte adaptări: Wolmuth devine Murescu, Procht – Ușurescu, Louis – Alexandru, iar Alkmar – George Petroșeanu, negustor din Banat. Titlurile capitolelor suferă și ele ajustările de rigoare, precum se poate vedea la o simplă comparare:

1. Familia Izvoranul	I. La famille d' Eran
2. Pribegii	II. La mère expatriée
3. Coliba din munte	III. L' honnete tyrolien
4. Scăparea din închisoare	IV. La père en prison
5. Mierloiu providențial	V. Le domestique fidèle
6. Familia Izvoranul iarăși adunată	VI. On se revolt

(*Mierloiu*)

(*Le Serin*)

Și în *Privighetoarea* titlurile capitolelor sunt schimbate în funcție de noile cerințe ale dramei epice, adaptate la condițiile locale. Iată care sunt diferențele:

1. Trăsura stricată	I. Le petit pâtre
2. Cuibul privighetorii	II. La translation du nid
3. Plăcută surprindere	III. L' anniversaire
4. Maiestrul fierar	IV. La compagnon charron
5. Campania din Rusia	V. Le comte Auguste de Sternfeld
6. Binefăcătorul misterios	VI. Le voyageur hospitalier
7. Șederea în colibă	VII. Oskinski
8. Explicațiunea	VIII. M. de Koslow
9. Binefacere pentru binefacere	IX. La famille Koslow
10. Înturnare la castel	X. La famille de Sternfeld

(*Privighetoarea*)

(*Le rossignol*)

Intervenția lui Răureanu în text este în unele cazuri semnificativă, vizând o participare activă la operațiunea de localizare a narațiunii și plasare a acesteia într-o ambianță puternic româniată. Iată, spre pildă, cum arată incipitul celui de al doilea capitol, *Pribegii*, din *Mierloiu*: „*Mersul afacerilor politice se încurca din ce în ce mai mult. Domnia lui Ștefan Vodă Cantacuzino nu era nici mai liniștită, nici mai înțeleaptă decât a lui Constantin Brâncoveanu. Turcii se arătau din zi în zi mai lacomi și mai cruzi către țară. Nenumărate prigoniri amenințau cele mai nobile și respectabile familii... Pe când acestea se petreceau la moșia familiei Izvoranu, mari învâlmășeli se iveau în mai tot răsăritul, prin împrejurarea că regele Suediei, Carol al XII-lea, de la Bender trecuse în Turcia, iar de acolo se pregătea a veni în Țara Românească. Cui dar să se mai plângă cei nedreptățiți? Cine să pună capăt*

prigonirilor? Scăpa cine putea să scape, murea cel slab și fără de apărare. Îndată ce dorobanții pleacă cu soțul ei, jupâneasa Safta căută o căruță, alergă la Râmnic, se duse la administratorul județului, îi spuse că martori pot sta toți locuitorii...”¹⁸

Și acum originalul francez: „L' infortuné baronne mit en oeuvres tout les moyens à sa disposition pour sauver en époux, quelle cherissait. Si tôt que la garde qui surveillait tous ses mouvements la laissa libre, elle courut à la ville. S' étant rendue chez les membres du tribunal, elle protesta de l' innocence de son mari, s' en rapportant à l' attestation de voisinage tout entier, qui pouvait certifier à quelle profonde solitude il avait voué sa vie, à quel point il était éloigné de prendre la part la plus légère aux affaires politiques, et combien il se gardait d' ouvrir la bouche à qui que ce fût sur ces matières. Elle alla jusqu' à embraser les genoux de ces magistrates. Mais c' était absolument comme si elle eut parlé à de statues.”¹⁹

În unele cazuri se produce nu numai o localizare a numelor de persoană și de așezări, respectiv a antroponimelor și toponimelor, ci chiar a ambientului geografic al narațiunii, care capătă accente tot mai verosimile. Astfel, peisajul alpin elvețian din *Mierloiul* este strămutat cu totul în ținutul atât de familiar al Carpaților noștri, precum se vede mai la vale: „Suiră munții și străbătută văi adânci până ajunseră în vârful unei culmi, de unde văzură, la o adâncime spăimântătoare, o vâlcea așternută cu verdeață. În dreapta, la poalele unor stânci înalte și răpoase, zăriră vreo două - trei colibe de lemn. De cealaltă parte se vedea înălțându-se clopotnița ascuțită a unei bisericuțe de lemn, acoperită de mușchi verde, ce strălucea la razele soarelui. În stânga văii se-ntindea o întunecoasă pădure de brazi, la spatele căreia se ridicau două piscuri de munți, albite încă de ninsoare, ce păreau că se pierd în nori.”²⁰

Râureanu procedează în acest fel pentru că sentimentul său de mimesis îl determină să fie cât mai aproape de realitate, cât mai convingător cu natura celor descrise. El creează astfel o ambianță specifică între autor și cititor, un sentiment confortabil de comuniune și de încredere, unii dintre viitorii noștri scriitori, în speță Mihail Sadoveanu, formându-se într-un anume fel și sub influența scrierilor de acest gen, atât de populare la noi în anii tinereții sale. Dovadă că mai târziu a împrumutat pentru una din povestirile sale titlul *Emigranții la Brazilia*.

De altfel, nu numai el, dar mulți dintre scriitorii importanți ai epocii vorbesc despre colecția inițiată de Râureanu ca despre un moment important din istoria literaturii pentru copii și tineret de la noi. Ea a fost salutată mai întâi de către *Convorbirile literare* din 1870, apoi de *Albina Pindului*, *Adunarea națională*, *Trompeta Carpaților*, *Traian*, *Transilvania*, *Românul*, *Timpul*, *Albina*, *Ovidiu* și alte periodice ale vremii, care au văzut în întreprinderea lui

¹⁸ *Mierloiul*, p. 12.

¹⁹ J. Chr. Schmid, *Oeuvres choisies*, II, Stuttgart, 1847, p. 11.

²⁰ *Mierloiul*, ediția a 2-a, p. 21.

Râureanu un important act de educație națională. A te adresa celor mici prin cărți bine cântărite, a forma gustul pentru lectură însemna mai mult decât a educa din punct de vedere moral, a pregăti pentru viață și muncă în societate generații întregi de cetățeni, cu spirit civic dezvoltat. Într-un articol pe care l-a consacrat colecției, Cezar Bolliac a subliniat tocmai această calitate pentru **Biblioteca de lectură** a lui Râureanu: „Fără a voi să atingem susceptibilitatea cuiva, noi – care am lăudat o carte bine făcută în felul ei, care am cerut totdeauna cărți populare, cărți de instrucțiune pentru popor, mai înainte de orice carte de lux și de înaltă literatură – nu putem să nu lăudăm stăruința și munca neobosită a adevăratului profesor și pedagog dl. Ion Râureanu, directorul Liceului „Matei Basarab.” Este în adevăr prodigioasă și admirabilă mulțimea și alegerea cărților ce face d. Râureanu, cum și ieftinătatea lor... Până vom avea timp să dăm o relațiune mai întinsă despre conținerea și utilitatea acestor cărți, ne grăbim astăzi să mărturisim merituosului publicist recunoștința noastră ca români și ca unul din acei români care n-au crezut niciodată prosperitatea pentru statul român decât numai în instrucțiunea poporului ca bază a tuturor celorlalte drepturi și avuții și fără care toate libertățile nu prind rădăcină, ci sunt clăbuc de săpun în aer, sunt scrise pe nisip.”²¹

Cam în același fel vorbea despre întreprinderea sa și Odobescu, adresându-i în 1872 o scrisoare, în care spunea: „Ai întreprins cu această Bibliotecă o lucrare de mare utilitate, pe care – în forma ei modestă, dar sporitoare – nu o pot compara decât cu micul sâmbure din care, în câțiva ani, iese arborele plin de viață și de verdeață. Ar fi de dorit ca mulți, la noi, să capete același zel, aceeași măiestrie pentru cărțile de educațiune a copiilor, căci numai prin asemenea lucruri, concepute într-un stil de moralitate și scrise c-un stil simplu, dar curat românesc, putem spera să pregătim o generațiune viitoare bună și onestă la inimă, iubitoare de limba și de țara românească.”²²

Calde cuvinte de apreciere a rostit despre această colecție și folcloristul G. Dem. Teodorescu. Prezentând publicului colecția, el ținea să sublinieze importanța prestației depuse: „Iată una din acele întreprinderi care – mici în aparență – sunt în realitate de cea mai necontestată utilitate, de cel mai lăudabil merit: e vorba de formarea «unei Biblioteci de lectură pentru junimea studioasă română de ambe sexe». Era o lacună de împlinit la noi și dlui Ion M. Râureanu îi revine onoarea de a fi luat cel dintâi inițiativa acestei foarte utile lucrări. Publicațiunea întrunește toate calitățile pe care le cere o scrisoare al cărui scop este să inspire mințile fragede, tinerilor, care acum încep a cunoaște, a distinge și a-și forma caracterul, să le inspire

²¹ Cf. I. M. Râureanu, *Inelul găsit*, ediția a 3-a, București, Tipografia Modernă, 1890, p. 111.

²² *Emigranții la Brazilia*, ediția a 3-a, p. 114.

*iubirea de adevăr, de dreptate, de datorie, de temperanță, și de toate celelalte virtuți, prin exemple, prin istorioare alese și narate într-o limbă pură, într-un stil facil.*²³

Pornită de la început ca o întreprindere modestă și nepretențioasă, colecția de istorioare pentru copii realizată de I. M. Râureanu și-a câștigat cu timpul un loc important în procesul de educare a tinerei generații, pătrunzând în mai toate școlile și bibliotecile școlare din țară.²⁴ Prin munca depusă, colecția inițiată și dirijată de el a dominat de departe lectura școlară din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, semn că societatea românească era pregătită și dornică de astfel de lucrări.

Succesul scrierilor pentru copii ale lui I. M. Râureanu l-a determinat pe Alfred Moșoiu să-i editeze în 1924 o parte din aceste lucrări (90 la număr) sub titlul ***Istorioare***, însoțindu-le de o scurtă prefață în care spunea: „*Dintre cei puțini la număr care au pus în slujba acestui gen literar munca și priceperea lor rămâne desigur I. M. Râureanu, harnicul profesor de odinioară. Publicațiile lui de acum cincizeci și mai bine de ani au însemnat atunci un pas hotărâtor în educațiunea tinerimei noastre. Valoarea educativă a lucrărilor și a culegerilor lui a fost apreciată de marele Al. Odobescu și V. A. Urechia.*”²⁵ Între istorioarele antologate de el aici se numără: ***De la un Dumnezeu, Tata, Cine vede, Vremea bună, Ploaia, Curcubeul, Eroul, Izvorul, Florile, Merele, Para, Nuca, Părul, Iarba, Ceasornicul de argint, Mama cu doi copii, Cei doi călători, Căutătorul de comori, Călătorul, Sibastrul, Prietenii după moarte*** etc.

Exemplul lui I. M. Râureanu a dat îndemn și pentru alte proiecte asemănătoare. În ultimul deceniu al secolului al XIX-lea editura Raliam și Samitea din Craiova inițiat și ea o ***Colecție a cărților pentru copii***, în care publică o serie de cărți de aventuri, cele mai multe traduceri, dar și scrieri originale. La 1894 și Editura Librăriei Socec deschide o colecție de tipărituri pentru copii cu un volum inaugural de ***Basme, povești, istorioare***, urmat de un altul cu titlul ***Dorul copilului***. Tot în colecția ***Biblioteca copiilor*** de la București apare în 1887 cartea Mariei Gr. Ștefănescu, ***Viața furnicilor***, iar la Casa Școalelor se va inaugura ***Biblioteca pentru elevi și școlari***, condusă de Al. Vlahuță.

Mai interesantă și mai bine condusă este inițiativa de la Sibiu a Adelinei Maior - Tâslăuanu care, în cadrul editurii Luceafărul, a lansat în 1907 – 1908 o ***Biblioteca a copiilor și a tinerimii***, concepută sub forma unor volume

²³ *Mierloiul*, ediția a 2-a, p. 109 – 111.

²⁴ Vezi și ***I. M. Râureanu, Schiță biografică***, în ***Album macedo – român***, București, 1900 și 1901.

²⁵ Alfred Moșoiu, ***Prefață la Istorioare***, Casa Școalelor, 1924, ***Biblioteca pentru copii***, nr. 5.

colective, realizate prin antologii diferite de texte, dar având toate o tematică asemănătoare. Cel dintâi volum al colecției s-a deschis cu o poveste inedită de Carmen Sylva – *Ciripiri vesele* – urmată apoi de alte mici istorioare, potrivite cu vârsta celor mici: *Ploscuța, Visul, Roade tot, Cireșica, Ștefan și Linișoara*.

Volumul al doilea a fost scris în bună parte de ea însăși, adăugând trei texte de I. A. Bassarabescu (*Iertarea, Crin și Moș Stan*) și o serie de traduceri din italiană și franceză.

Al treilea volum al seriei conține poezii de Octavian Goga (*Moș Crăciun*), proze de Mihail Sadoveanu (*Povestea descălecatului*), Al. Brătescu – Voinești (*Nicușor*) și Maria Cunțan (*Vultur Împărat*), ca și o traducere din Alphonse Daudet (*Cea din urmă lecție*). Volumul era însoțit de o mărturisire a editoarei, care spunea printre altele: „În acești șase ani de zile, m-am convins că cel mai bun mijloc de a îndrepta firi nărăvite, pentru a face pe cele bune să rămâie bune, iar pe cele nedumerite să apuce calea dreaptă e să aduni cât mai des copii în jur de tine și să le spui sau să le cetești povești frumoase din care singuri și pe nesimțite să-și tragă pildele și învățăturile. De aceea, încă de pe atunci îmi băteam capul să scriu și să traduc istorioare și povești pentru copii și tineret (...) Al treilea volum am dovezi că a încăput în mâinile a sute de copii, ceea ce mă face să uit de necazurile materiale și de osteneala zadarnică ce am avut mai ales cu volumul I.”²⁶

Cel de al IV-lea volum al colecției apare în 1908, cu texte de Adelina Maior Tăslăuanu, Maria Cunțan, Ioan Lapedatu, Marin Sasu și câteva traduceri. Și volumul acesta a cunoscut o largă difuzare printre copii, profesorul P. Șpan scriind despre el că „are un cuprins bogat, variat și bine ales” și că e superior tuturor celor trei apărute până acum, „un progres mare și frumos.”²⁷

Apariția colecției a provocat și anumite discuții în presă pe marginea acestei probleme de educare a tineretului, unul dintre cei care au participat la discuție opinând că „Trebuie să se facă o muncă sistematică de către oameni pricepători și de talent, trebuie să apară serii, biblioteci bine îngrijite sub toate rapoartele care să cuprindă tot ce are și ce va produce literatura noastră pentru acest mare scop național.”²⁸ El arată în continuare că „o astfel de încercare e «Biblioteca copiilor și a tinerimii» de Adelina Maior. Ea dă copiilor bucăți scrise de câțiva dintre cei mai buni scriitori ai noștri de astăzi.”²⁹

În 1909, după sistarea *Bibliotecii copiilor și a tinerimii*, prin moartea Adelinei Maior, Octavian Tăslăuanu inițiază în cadrul programului ASTREI o

²⁶ A. O. Maior, *Biblioteca copiilor*, în *Luceafărul*, VI, 1908, nr. 4, p. 76.

²⁷ P. Șpan, *Biblioteca copiilor*, în *Luceafărul*, VI, 1908, nr. 4, p. 557.

²⁸ Un profesor, *Literatura pentru tinerime*, în *Luceafărul*, V, 1907, nr. 19 - 20, p. 437.

²⁹ *Ibidem*.

Biblioteca a tineretului, care debutează cu *Puiul* de Al. Brătescu - Voinești. Îngrijitorul colecției este Ion Borcea, dar din păcate, munca lui e sporadică și risipită, din care cauză colecția, redusă ca apariții, nu s-a impus, deși a fost apreciată „ca o lectură potrivită și aleasă pentru tinerimea de la sate.”³⁰

După puțin timp, în 1912, tot la Sibiu, un alt profesor, Vasile Stan de la Seminarul Teologic Andreean a inițiat o **Biblioteca a școlărilor**,³¹ dar datorită faptului că a fost programată doar pentru titluri religioase, ea n-a avut mare ecou și a murit repede, fiind chiar și criticată în unul din umerele revistei **Lucașărul**: „Nu vrem a zice că e de prisos a încerca mijloace nouă de a plasa în lumea micilor cititori cărțile bune, deșteptând cu ajutorul lor dragostea de cetit în poporul nostru. Vom zice însă că întreprinderea dlui Stan n-aduce nimic nou; ea nu e cu nimic mai bună decât Biblioteca Asociațiunii din nici un punct de vedere.”³²

Din aceeași revistă reținem și alte opinii ale discuției: „Literatura noastră pentru tinerime până acum e foarte săracă în opere de o adevărată valoare. Afară de «Biblioteca copiilor și a tinerimii» publicată de A. O. Maior și editată de revista «Lucașărul», nu cunoaștem nici o publicație făcută cu pricepere și cu îngrijire. De aceea credem că «Biblioteca Tineretului» tipărită de secția școlară a Asociațiunii îndeplinește o lipsă arzătoare și nădăjduim că toți membrii Asociațiunii se vor grăbi să o răspândească mai ales întru tinerimea de la sate. Cele patru broșuri apărute până acum sunt o garanție că s-a făcut un început bun.”³³

Mai mult succes a avut **Biblioteca copiilor** inaugurată de editura Ciurcu din Brașov în 1899 și care timp de mai mulți ani a editat și răspândit în Transilvania 30 de numere, între care se numără și scriitorii de valoare, cum ar fi Vasile Alecsandri (*Povestea unei păsărice*, 1899; *Oprîșanul*, 1899; *Moartea lui Burcel*, 1899; *Stejarul și cornul*, 1900; *Sentinela romană*, 1900 – cinci broșuri), I. C. Fundescu (*Fata bărbată și fata leneșă*), A. Pann (*Fulgerul, Mai bine ceva decât nimic, Urmările limbuției*), I. Pop Reteganul (*Isteață și pace!*), Stan Bolovan, P. Ispirescu (*Ariciul și vulpea*), Al. Donici (*Leul la vânat*), D. Bolintineanu (*Mircea cel Mare și solii, Preda Buzescu*), dar și Ion Darius, Miron Pompiliu, D. Lapedat, Domețiu Dogariu, A. Mureșanu, Constantin Aricescu, N. Beldiceanu, Petru Vancu și o traducere din Andersen, *O familie fericită*, în traducerea lui I. Popovici.

³⁰ **Biblioteca tineretului**, în *Lucașărul*, VIII, 1910, nr. 4, p. 101; *Lucașărul*, VIII, 1910, nr. 5, p. 8; **Biblioteca de popularizare**, în *Lucașărul*, VII, 1909, nr. 2, p. 45.

³¹ **Biblioteca școlărilor**, în *Lucașărul*, X, 1912, nr. 4, p. 100.

³² *Ibidem*.

³³ **Biblioteca Tineretului**, în *Lucașărul*, VIII, 1910, nr. 4, p. 102. Vezi și Octavian C. Tăslăuanu, *Cărți pentru popor*, în *Lucașărul*, IX, 1911, nr. 2, p. 26.

Nu lipsit de interes ni se pare faptul că tipografia diecezană din Arad lansează și ea un număr important de cărți pentru copii, în majoritate traduse și în majoritate cu caracter de senzație, cum ar fi: *Misterele pușcăriei din Paris*, în patru volume, urmat de *Cavalerii nopții*. Alte titluri: *Crimele ducesei, Cele două mame, Setea de avere, Martira sau urmările unei greșeli, Evreica cea frumoasă, O căsătorie cu revolverul, Fiica crimei sau cărturăreasa, Fiul dracului, Cartuș, regele hoților, Remușcarea, Dramele mănăstirii sau victimele despotismului, Dramele Parisului* (roman ilustrat în 24 de volume) etc.

Nici una dintre aceste încercări nu s-au bucurat însă de succesul de public obținut de Adelina O. Maior și colecția ei. Privitor la activitatea acesteia în direcția amintită, prozatorul de la Blaj, Al. Ciura, a scris câteva rânduri de apreciere care se cer rememorate: „Cunoscătoare a literaturii germane și franceze și vorbind o românească aleasă, Adelina O. Maior a înțeles cât de înapoiți suntem noi în ce privește literatura copiilor și a tinerimii și a pus toată inteligența largă și căldura inimii sale de a porni o mișcare cât mai intensă și în acest ram atât de neglijat al literaturii noastre. Volumele apărute până acum – cu bucăți originale ale decedatei, cu traduceri și localizări din cei mai distinși autori străini și cu lucrări de ale scriitorilor noștri de valoare sunt cea dintâi piatră ce s-a pus la noi în acest ram literar, care la străini numără mii și mii de volume și de autori. O bibliotecă a copiilor și a tinerimii se impune azi mai mult ca oricând.”³⁴ Colecția e lăudată în paginile *Luceafărului* și de profesorul Petru Șpan, iar altcineva aprecia faptul că „Biblioteca copiilor și a tinerimii [a fost] cea dintâi încercare la noi de-a da tinerimii noastre o lectură cu adevărat românească.”

În viața editorială schimbată de după Marea Unire, numărul inițiativelor de acest fel sunt mult mai numeroase. Fără să încercăm a epuiza lista acestora, amintim doar câteva mai semnificative, cum ar fi *Biblioteca copiilor* editată de Casa Școalelor din 1922; *Cartea Românească pentru copii*, 1922; *Biblioteca copiilor* de la Cluj – Sibiu, 1922; *Biblioteca copiilor și a tinerimii* de la București, 1924 – 1927; Colecția *Basmele românilor* de la București, 1924 – 1926; *Colecția de aur a copiilor și tineretului* de la Iași; Colecția de aventuri *Pascal* de la București; *Biblioteca Copilul*; *Biblioteca Dă-i cu bățu* din Ploiești, 1929; *Biblioteca aventurilor celebre* București; *Biblioteca CEC* București; *Lecturi pentru mici și mari*; *Biblioteca cercetașului*, Cluj, 1933; Colecția *Traista cu povești*, București, 1961; Colecția *Ciornei pentru copii și tineret*, București, 1931; *Colecția clasicilor români și străini pentru români și*

³⁴ Al. Ciura, *Adelina O. Maior*, în *Foaia școlastică*, 1910, p. 99.

tineret, București, 1931; *Biblioteca școlară* și *Biblioteca școlarului; Cutezători* și lista poate continua.

Toate acestea dovedesc că inițiativa lui I. M. Râureanu a fost una cu efect întârziat și că el a deschis drumul unor preocupări editoriale statornice care s-au dovedit deosebit de fructuoase de-a lungul timpului.

The Beginnings of the Interest Upon the Literature for Youth and Children

Abstract

The interest upon the literature for youth and children is quite understandable, because we all accept today the fact that literature is close connected to education.

At the end of the 18th century and the beginning of the 19th century, Romanian culture was enriched with a large variety of texts, translated from the universal cultural patrimony. The importance of the book was in fact emphasized by all Romanian scholars; they considered that translating is one of the best ways of enriching national language. There were some attempts in order to organize certain series of books, containing the most famous universal writings, such as *Robinson Crusoe*, *Gulliver's Travels*, *Fenelon* and so on.

Among all those Romanian scholars who tried to lay the foundation of some series we may mention I. D. Negulici, Grigore Pleșoianu and many others.

Probably the most prolific one was I. M. Râureanu (1831 – 1904). He began his activity in 1867 with a collection of papers, whose importance consists in the moral advices they promoted. Râureanu's goal was to contribute to young and children moral education; he tried to convince them about the necessity of being responsible for their families, for their communities and for their countries. He considered an adequate education and lecture as being the most important elements in a positive evolution.

Râureanu became famous for his initiatives; his collections were well organized, according to some criteria, such as the age of the readers and their level of knowledge; in the same way, we may mention the fact that he tried to put together different literary genres: short stories, biographies, anecdotes aso. Râureanu influenced many other initiatives of this kind, the most appreciated being the work of Adelina Maior – Tăslăuanu and latter we may mention the attempts of Octavian Tăslăuanu and Vasile Stan; but this kind of initiatives were still appreciated after 1918